

L y m b u s

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Budapest
2022

Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

20. évfolyam

Főszerkesztő

Ujváry Gábor

Felelős szerkesztő

Szabó András Péter

Schwarzwölder Ádám

Olvasószerkesztő

Villás Valéria

A szerkesztőbizottság tagjai

Boka László, Fazekas István, Gecsényi Lajos, K. Lengyel Zsolt, Katona Csaba,
Kollega Tarsoly István, Lengyel Réka, Mikó Árpád, Monok István, Oborni Teréz, Petneki Áron,
Rácz György, Szentmártoni Szabó Géza

A kötetet kiadja

a Külgazdasági és Külügyminisztérium, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont,
Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH), a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
a Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár, és a Nemzetközi Magyarországtudományi Társaság

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

mnl
ORSZÁGOS
LEVÉLTÁRA

VERITAS
Történetkutató Intézet és Levéltár

Tartalom

- 9 NEUMANN TIBOR
Ismeretlen középkori oklevelek a turóci konvent
újkori hiteleshelyi jegyzőkönyveiben (1615–1779)
- 109 MIKÓ GÁBOR
Hajnóczy József oklevélgyűjteménye
a Csornai Premontrei Prépostság hiteleshelyi levéltárában
- 161 FARAGÓ DÁVID
Ákosházi Sárkány Bernát németújvári „levéltára”
- 191 SZOVÁK MÁRTON
A mohácsi ütközet Statileo János szemével
- 199 PÓKA ÁGNES
Georg Werner kiadatlan levelei Sigismund von Herberstein
leveleskönyvében (1529–1539)
- 241 PETNEHÁZI GÁBOR
Libellus paraeneticus: ismeretlen 16. századi magyar nyelvű
politikai traktátus
- 263 KRUPPA TAMÁS
Iratok a bécsi béke vallásügyi cikkelyeinek elő- és utóéletéhez
(1606–1608)
- 285 MARTÍ TIBOR
A spanyol Habsburgok dinasztikus nézőpontja. A magyar
és a cseh trónok öröklésével összefüggő discursók
a 17. század elejéről
- 313 HANÁK BÉLA
Kinek még a sírban se volt nyugalma. Telegdy Anna halála
és sírjának kirablása
- 377 BÁNDI ANDRÁS
Daniel Wolff (1658–1729) szászánádasi lelkész nekrológja

- 385 BALOGH ZSUZSÁNNA – BARTA M. JÁNOS
Mindszenti Krisztina magyarországi (1670)
és erdélyi (1671, 1679) végrendeletei
- 441 BUJTÁS LÁSZLÓ ZSIGMOND
Kaposi Sámuel két levele Magyarországra való hazatéréséről
és gyulafehérvári tanári meghívásáról (1688–1689)
- 457 HORVÁTH MÓNICA
Kajali Pál levelei apósához, Fáy (V.) Istvánhoz (1689–1700)
- 509 KARDA-MARKALY ARANKA
Csíkszögödi Mikó János 1715-ben készült végrendelete
- 525 TÓTH FERENC
Nicolas-Louis Le Dran történeti értekezése a Szent Korona és
a Habsburg-ház viszonyáról az 1730-as évekből
- 577 KOVÁCS MÁRIA
Cserei Mihály jegyzetei *Hugo Grotius De jure belli ac pacis*
című kötetéből (1746)
- 599 BARA JÚLIA
Károlyi Klára levele Haller János gubernátorhoz a györgyfalvi
reformátusok elszenvedett sérelmeinek ügyében (1749)
- 613 ÉLIÁS JÁNOS
Források a karcagi református fiúiskola történetéhez,
1722–1850
- 715 TASNÁDI ISTVÁN
Zágoni Aranka György püspökségét megerősítő császári
oklevél
- 723 NAGY ÁGOSTON
Egy ismeretlen 19. század eleji erdélyi kézirat
az insurrekcióról: Id. Szigethy István és *A magyar Nemesség
Fel Üléséről*
- 769 KÁRPÁTI ATTILA ISTVÁN
Wesselényi Miklós és Pataki Mózes 1814. évi útinaplója

- 833 HERMANN RÓBERT
Cs. kir. hadijelentések az 1848. október 30-i
schwechati csatáról
- 915 BÜKY ORSOLYA
A pusztaszentgyörgyi és tetétleni Darányi család levéltára
- 939 NYÁRI GÁBOR
„Hitler [...] minden szükséges lépést megtett,
hogy egy magyar kiugrási kísérletet megakadályozzon
és hogy Magyarországot megszállja”. Az 1944. március 19-i
minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve
- 951 FÓRIS ÁKOS – PALÁDI RENÁTA
Politikai helyzetkép egy integrálandó területről. A 4. Ukrán
Front SZMERS-csoportjának jelentései Kárpátalja politikai
helyzetéről (1944)
- 997 TÓTH ÁGNES
A Landsmannschaft der Deutschen aus Ungarn törekvései
(1969–1971)
- 1021 SÜLYOK BERNADETT
Esztétikai vita a Magyar Műhely egykori alapító szerkesztői
közt. Parancs János levele Nagy Pálnak, 1969. szeptember
- 1033 SERES ATTILA
„A templomok mindenütt zsúfolásig megteltek”. Magyar
levéltári dokumentumok Paskai László 1989. évi
kárpátaljai látogatásáról és a „kárpátaljai misszió” kezdeteiről
(1988–1990)

A mohácsi ütközet Statileo János szemével*

A magyar történelem kevés mozzanata kapcsán annyira nyilvánvaló a „nincs lezárt kutatás” gondolat érvényessége, mint a mohácsi ütközzel kapcsolatos vizsgálatok esetében. Nemrég jelent meg a *Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és emlékezet* sorozatban a csata és előkészületeinek forrásait a teljesség igényével összegyűjtő *Örök Mohács* című kötet,¹ amelyben helyet kaptak Marin Sanudo velencei naplóíró² részben korábban feldolgozott, részben pedig általam feltárt feljegyzései is.³ Bár a szöveggyűjteményben nem látszik, hiszen a csata szempontjából nincs forrásértéke, a naplósorozat 1526. október elejétől 1527. január végéig tartó kötetének kilencedik levelén bő bevezetőnyi üres papírfelület tátong az alábbi ígéretes szövegrész alatt:

„Október 4-én, Szent Ferenc napján. Reggel a Bölcsék tanácsába⁴ jött egy magyarországi jövevény, *Zuan Stario* úr, óbudai prépost, trogiri származású, aki Magyarországról jött, és ...-án indult ...”⁵

A torzult vezetéknev ellenére a magyarországi jövevény azonosítható főpapi címe és származása alapján, Statileo János óbudai prépostról van szó.⁶

* A cikk az NKFIH K 128797. *XIV–XVI. századi magyar történelmi és irodalmi források Olaszország levéltáraiban és könyvtáraiban* című kutatás keretében született.

¹ B. SZABÓ–FARKAS, 2020.

² Marin Sanudo (1466–1536) velencei patrícus, hivatalnok, történetíró. Velence történetével foglalkozó művei mellett 1496 elejétől 1533. szeptember végéig naplószerűen vezette kortörténeti feljegyzéseit, melyek nemcsak a városköztársaság mindennapi életét dokumentálják a szerző elbeszélésében, hanem bel- és külpolitikai, diplomáciai levelek és iratok másolatait is tartalmazzák.

³ B. SZABÓ–FARKAS, 2020, 26–28, 36–37, 39–40, 43, 46, 54–55, 57–58, 60–61, 65, 67–69, 71, 75, 86, 88, 97, 103–104, 107–108, 110, 114–115, 117, 120–126, 130, 138, 140, 142–148, 152, 155, 158, 160, 163–167, 173–174, 199–200, 216–218.

⁴ A Bölcsék tanácsa (*Collegio dei savi*) Velence végrehajtó hatalmi szerve. Elsősorban kül- és hadügyi kérdésekkel foglalkoztak, ők hallgatták ki a követeket is. Robert Finlay megfogalmazásában a Szenátus kormányzó bizottsága, amely a bölcséket saját soraiból választotta. A *Collegio* minden reggel összegyűlt a Kihallgatások termében (*Audientia*), a Dózsepalotában. Idetartoztak a dózse és tanácsosai (hat tiszteletreméltó korú férfi a hat kerületből), három tisztviselő a legfelsőbb bíróságból és az egyes kiemelt területekért felelős „bölcsék”. Lásd FINLAY, 1980, 588.

⁵ SANUDO, 1895b, col. 20: „*A di 4, fo San Francesco. La matina in Collegio vene uno vien di Hongaria, domino Zuan Stario preposito di Buda vecchia, di nation tragurin, el qual vien di Hongaria, parti ...*”

⁶ Statileo János (?–1542) dalmát származású főpap, diplomata. II. Lajos és Szapolyai János megbízásából fontos diplomáciai megbízásokat teljesített. Életéről bővebben: SÖRÖS, 1916, újabban: BOTLIK, 2013.

A források Sanudónál tapasztalható bősége és a Dózsepalotát a velencei kormány-szervek levéltárával együtt elpusztító 1577-es tűzvész⁷ elegendő indokot szolgáltatott, hogy a szöveggyűjtemény előkészítő munkái során ne eredjek a szöveg nyomába. Viszont a Sanudo-napló jelentős részét kitevő másolati anyag kiterjedtségét érintő újabb kutatások szerencsés módon mégis felszínre hozták Statileo beszámolóját. A Sanudónál megőrzött, mohácsi csatára vonatkozó források teljességét a Velencét körülvevő három itáliai állam (Milánói Hercegség, Mantovai Ögrófság, Ferrarai Hercegség) velencei követének jelentései tükrében tervezem értékelni doktori értekezésem részeként. Az anyaggyűjtés során a Mantovai Állami Levéltárban, Giovanni Battista Malatesta⁸ követ jelentései közt bőséges értesüléseket találtam a mohácsi csatáról, amelyek nagyrészt összeköthetők Sanudo értesüléseivel. Részben Sanudo feljegyzéseivel egybevágó hírekről van szó, de előfordulnak a naplóban található kivonatos másolatok formailag teljesebb, de tartalmi újdonságot nem hozó változatai is Malatestánál,⁹ míg más források nóvumként mutatkoznak Sanudóhoz képest. Például az első mohácsi értesülés, a magyar győzelemről szóló álhír¹⁰ – vagy Statileo beszámolóját figyelembe véve elsie-tett híradás az ütközet elejéről – már Giovanni Battista Malatesta követ szeptember 3-i levelében feltűnik,¹¹ jóval előbb, mint Sanudo első mohácsi adata (szeptember 11.), amely viszont már vereségről értesít.¹² Ebbe a csoportba tartozik a Statileo János velen-cei megállójáról szóló követjelentés is.

Bár Statileo diplomáciai működése a Jagelló- és a Szapolyai-korszakban is kellőképpen dokumentált, hiszen nagy horderejű ügyekben járt el közvetítőként, az 1526-os év Mohács környéki zűrzavarában elenyésző forrás áll rendelkezésre hollétéről. Általáno-san elfogadott, hogy Statileo II. Lajos mellett tartózkodott a Mohácsra vonulás idején, majd Szapolyai Jánoshoz küldték, hogy sürgesse a segélycsapatok érkezését.¹³ Innentől viszont megoszlanak a vélemények Statileo hollétéről. Brodarics István szerint Szapolyai a csata előtt visszaküldte II. Lajoshoz Statileót, hogy az ütközet késleltetésére buzdítsa, és nem utal arra, hogy a megbízásnak ne tett volna eleget.¹⁴ Botlik Richárd ezzel szem-

⁷ DA MOSTO, 1937, 3–6 (kiemelve a diplomáciai anyag többségének pusztulását); MARZO MAGNO, 2021, 47.

⁸ Giovanni Battista Malatesta (1490 körül–1532) két testvérével együtt jelentős hivatalnoki feladatokat látott el Mantovában, ahogy apjuk is. Padovában tanult jogot, majd a mantovai kancelláriára került. Rövidesen kitüntette magát, 1519-ben a Velencei Köztársaságba küldték követként, amely feladatot 1528-ig látta el, majd Giacomo testvérére hagyta. Éleslátásról tanúskodó politikai tanácsai mellett művészi kapcsolattartóként, ügynökként is szolgálta II. Federico ögrófot. Velencei követjárása után is kiemelkedő diplomáciai megbízásokat kapott, de utóbb elvesztette megbízója bizalmát, 1532 után nincs több dokumentált adat személyéről. TAMALIO, 2007.

⁹ Giuseppe Estaier/Hestetter értesüléseinek leirata: ASMn, AG, Est., Venezia, busta 1460, foll. 194–195; Sanudónál kivonat: SANUDO, 1895, col. 629; fordítása: B. SZABÓ–FARKAS, 2020, 126.

¹⁰ A magyar győzelem híre még szeptember közepén is kering, Sanudo szeptember 20-án dokumentálja: SANUDO, 1895a, col. 667, fordítása: B. SZABÓ–FARKAS, 2020, 152.

¹¹ ASMn, AG, Est., Venezia, b. 1460, fol. 182.

¹² SANUDO, 1895a, col. 599, fordítása: B. SZABÓ–FARKAS, 2020, 125–126.

¹³ SÖRÖS, 2016, 11; BOTLIK, 2013, 816.

¹⁴ B. SZABÓ–FARKAS, 2020, 313.

ben állítja, hogy a prépost nem tért vissza a királyi táborba, sőt folyamatosan Szapolyai mellett tartózkodott a mohácsi csatát követően, de erre semmilyen egyértelmű forrást nem idéz.¹⁵ Statileo mohácsi részvételének megítéléséhez újabb adalék Malatesta jelentése, mely szerint a prépost jelen volt a csatában („*el qual s'è ritrovato alla giornata*”), ettől függetlenül pedig Szapolyai melletti folyamatos tartózkodásának egyenesen cáfolata Sanudo tanúsága. A csatát követően lényegében a Statileót említő egyetlen írott forrás Brodarics István szeptember 10-én kelt levele, amelyben az óbudai prépost várható római útrjáról értesítette a pápát.¹⁶ Statileónak Mária királyné képviselőjében Habsburg Ferdinánd részére kellett volna pápai támogatást kieszközölnie, de a misszióról eddig nem rendelkezünk további adatokkal, sőt Fraknoi Vilmos szerint „a küldetés elmaradt”.¹⁷ Fraknoi értelmezését Sörös Pongrác és újabban Nemes Gábor¹⁸ is elfogadta, Sörös felhívta arra is a figyelmet, hogy Statileo „János király koronázó országgyűlésén még nem volt ugyan jelen”,¹⁹ de ennek hátterében inkább korábbi politikai oldalváltása sejtethető, semmint az országon kívül tartózkodása.

A Fraknoi által feltételezett követjárás teljes feltárásához hiányoznak a források, annyi azonban elmondható, hogy a küldetés szeptember 10-i bejelentését követő indulási időponttal és a törökveszély miatt biztonságosabb, észak-magyarországi indulási hellyel (a Brodarics-levélből kiindulva Pozsonnyal) reális az október 4-i érkezés Velencébe. Sanudo a követek érkezése kapcsán rendszeresen feljegyezte a fogadási ceremóniájukat, az eléjük küldött patríciusok számát, öltözetüket stb., Statileo esetében azonban nem beszél erről. A főpap általános megnevezéséből (*uno*) arra következtethetünk, hogy ha rendelkezett is hivatalos követi megbízólevéllel, a *Serenissimában* nem uralkodói képviselőként lépett fel, noha a diplomátakat fogadó testület – a Bölcsék tanácsa – hallgatta ki.

Az ütközet elbeszélése kapcsán magyar kezdeményezésről ír Statileo, továbbá a vere-seget a félresiklott kommunikációnak tulajdonítja, a sereg nagy részével előretörő Batthyány Ferenc segítséget kérő küldötteit a hátramaradó király menekülőknak hiszi, és maga is megfutamodik. A beszámoló hitelességét erősíti, hogy annak ellenére, hogy Statileo ekkor még a királyné környezetének megbízásából utazik – erre utal Brodarics levele –, a királygyilkosságról és a Szapolyait lejárató egyéb híresztelésekről szót sem ejt. Az erdélyi vajdáról egyedül annyit említ, hogy a Duna túlsópartján, tehát a keleti parton gyűjtötte össze a csatát túlélőket.

Bár a mohácsi csata történetét nem írja újra, Statileo elbeszélése nemcsak homályos életrajza felé vet némi fényt, hanem a pozsonyi menekültek Mohács-narratíváját is rögzíti. A forrás ösztönzőként szolgálhat, hogy Statileo „elmaradt” küldetésének nyomai után további kutatások induljanak.

¹⁵ BOTLIK, 2013, 816.

¹⁶ BRODARICS, 2012, 146–147, a kéziratot említi: FRAKNÓI, 1902, 698.

¹⁷ FRAKNÓI, 1902, 698.

¹⁸ NEMES, 2017, 125.

¹⁹ SÖRÖS, 1916, 11–12.

Szöveghelyezési elvek

A központosítást, az egybe- és különírást, valamint a kis- és nagybetűk használatát az olasz nyelv helyesírása szerint jelöletlenül egységesítem, ideértve a tisztelgő megszólításokat, titulaturákat is. A rövidítéseket és a különböző rendszer szerint jelölt számneveket jelöletlenül feloldom. Az olasz népnyelvű szöveget betűhíven közlöm az i/j és u/v alternáció egységesítésétől eltekintve. A népnyelvű szövegben idegen latin kifejezéseket dőlt betűvel szedtem, a dokumentum fizikai sérüléseiből fakadó hiátusok pótlását szögletes zárójelbe tettem.

Forrás

Giovanni Battista Malatesta jelentése II. Federico Gonzaga mantovai örgrófnak

Velence, 1526. október 6.

ASMn, AG, Est., Venezia, b. 1460, foll. 205–206.

[1] G. B. Malatesta követ a mantovai örgróf bocsánatát kéri, amiért hosszú hallgatás után, az örgróf figyelmére méltó információt várva írt csak. Bár ilyenről továbbra sem tud beszámolni, tájékoztatja urát, hogy október 4-én Velencébe érkezett a Magyar Királyság egyik első főpapja (Statileo János), aki részt vett a mohácsi ütközetben, október 5-én pedig a Bölcsék tanácsában a következőképpen beszélt el annak részleteit: [2] Augusztus 29-én a horvát bán úgy döntött, hogy megtámadja a török sereget, amely átkelt a Dráva folyón. A király tudtával kora reggel húszezer lovassal és tízezer gyalogossal indult a vállalkozásra, a király pedig követte a sereg maradékával együtt két mérföld távolságra. Az első támadással szétzavartak egy harmincezeres török lovas egységet, majd a török tüzéség elé kerültek, amely egy mérföldre volt és folyamatosan tüzelt, bár senkit nem sebesített meg, mivel túl magasan lőttek. Így a bán ezt is megszerezte. [3] Erre a törökök negyvenezer válogatott embert küldtek, akiket a bán lelkesen megtámadott, de mivel félt, hogy nem fog tudni megbirkózni velük, több küldöncöt is a királyhoz menesztett, hogy sürgessék megjöttét és segítségét. A király a tüzéség zaját hallva és a küldöncök rohanását látva azt hitte, hogy legyőzték a bánt, menekülni kezdett és egy mocsárba fulladt. A bán a lovassággal így menekülni kényszerült, túl is élték a csatát és a Duna túlsó partján csatlakoztak az erdélyi vajdához. A gyalogosokat viszont lemészárolták. [4] Budát azonnal elhagyták, szeptember 7-én be is vonult oda a török, miután felégették Pécsét, számos várat és települést. Mária királyné Lajos egyik fontos tanácsadójával (Thurzó Elek) Bécsújhelyen (!) van. [5] Malatesta tájékoztatja urát, hogy Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János is a királyságra pályázik, utóbbi erős sereggel a Dunán túl táborban van. Velencében szeptember 24-i bécsi levelek szerint viszont úgy tudják, hogy Ferdinándnak csak kétezer gyalogosa van, és a város erősítésével is lassan halad. [6] Statileo úgy tartja, ha nem lenne ez a vetekedés, már visszafoglalták

volna az országot, és akkor képtelenség lenne, hogy a szultán megtartsa. [7] Malatesta ezután az itáliai hírekről tájékoztatja urát, elsősorban az Urbino herceget ért székelyenről, illetve Milánó és esetleg más városok ostromának kérdéséről.

[fol. 205r.]

Illustrissimo et eccellentissimo signor et patrone mio osservandissimo!²⁰

[1] Io ho tardato più del solito a scrivere alla eccellenza vostra espetando qualche cosa digna di Lei. Hora che la espettatione mia è vana, ho voluto avisarLa che la tardità del scriber mio non è causata da negligenza, ma per il respeto sopradetto. Non restarò però dirGli che già dui giorni è venuto in questa terra un prelado delli primi del Regno de Ungaria, homo conosciuto et ben estimado da questi signori,²¹ el qual s'è ritrovato alla giornata fatta con lo signor turcho,²² et heri mattina in Coleggio²³ narò el successo di quel comflito nel modo imfrascritto:

[2] Che alli 29 de agosto prossimo passato el vaivoda della Crovattia²⁴ delliberò andar ad asaltare lo essercito turchesco, el qual havea passato el Drava fiume, et de consenso del re ungaro la mattina a bon hora se inviò a tale impresa con ventimila²⁵ cavalli et diecimila pedoni. Et el re²⁶ lo seguitava con lo resto dello essercito lontano circa dui miglia; et nel primo asalto rupé con grandissima ocisione un squadrone de' turchi, nel qual erano circa trentamila cavalli. Et seguitando la vittoria gionse alla artiglieria turchesca, la qual tenea più de un miglio italiano de spac[io]²⁷ et tuta fu sparata senza amazar pur un huomo, perché tirrò troppo alto di modo che el vaivoda l'aquistò. [3] Li turchi vedendo questo mandorno avanti un altro squadrone de quarantamila homini elletti; el vaivoda se attaccò con quello animosamente, ma dubitando di non puoter sostener tanto impetto, esspediò molti messi al re l'uno doppio l'altro pregandolo ad acellerare l'andare et socorerlo. Sua maestà, che havea molto bene sentito el grandissimo et longo strepito delle artiglierie, vedendo da lontano tanti messi che lo andavano a dimandare, giudicò che 'l vaivoda fosse rotto, et se puose in fuga et fugendo moriò nel palude che ho scritto per altre mie²⁸ alla eccellenza vostra. El vaivoda fu astreto ritirarse con la gente da cavallo la qual si salvò. Et gli poveri fanti tutti furno amazati di modo che tuto lo essercito ungaro si è salvato, esscetto quelli fanti, et tutto è

²⁰ II. Federico Gonzaga (1500–1540) mantovai örgróf (1519–1530), később herceg (1530–1540).

²¹ Statileo János (?–1542) budai prépost, később erdélyi püspök (1528–1542).

²² I. Szulejmán (1494–1566) oszmán szultán (1520–1566).

²³ Bölcssek tanácsa.

²⁴ Batthyány Ferenc (1497–1566) horvát bán (1525–1526).

²⁵ Többszörösen áthúzott javítás után a szövegben.

²⁶ Jagelló II. Lajos (1506–1526) magyar király (1516–1526).

²⁷ Valószínűleg kancelláriai vagy levéltári rendezés eredményeképpen az iratcsomó szinte minden darabjának közepén megtalálható lyuk.

²⁸ II. Lajos halálhíre Malatesta jelentései közt, Velence, 1526. szeptember 23.: ASMn, AG, Est., Venezia, b. 1460, foll. 192–193. A jelentés a trieszti püspökre (Pietro Bonomo) hivatkozva a király csatában elesét („amazato nel comflitto”) adja tudtul. A halálhír bizonyossága a velencei pápai legátustól (Altabello Averoldi), Velence, 1526. szeptember 28.: ASMn, AG, Est., Venezia, b. 1460, fol. 204.

riduto ultra el Danubio con lo vaivoda della Transilvania. [4] Buda fu subito abbandonata, et alli 7 del passato fu pigliata da' turchi, li quali hanno abrugiato Cinquechiese²⁹ et molti castelli et ville di quel regno. La regina³⁰ è a Citanova,³¹ loco fortissimo lontano da Viena³² 40 miglia, et con essa è uno che havea governato el re molti anni.³³ [fol. 205v.]

[5] El serenissimo archiduca³⁴ pretende essere re di Ungaria, parimente el vaivoda della Transilvania,³⁵ el qual è in campagna potentissimo ultra il Danubio. Per lettere de 24 del passato de mercanti *data* in Viena qui si ha³⁶ che il prefato serenissimo non havea più de duemila fanti, et procedea molto lento a fornire quella città.

[6] Questo prelado giudica che se non fossero queste emulationi che già si seria raquistato el Regno de Ungaria, et che 'l sia impossibile che 'l Turcho³⁷ lo possa tenere.

[7] Delli successi de Lombardia et di Roma non scrivo alla eccellenza vostra, perché essa gli intende meglio che qui. Gli dirò però che è stato gran smaco al signor duca di Urbino³⁸ apresso tuta questa republica, lo essere andato a stare con la signora duchessa doppo la vittoria de Cremona, et mostrano questi signori sentir molto più questa cosa che la ritirata de Milano, et lo dicono pubblicamente.

Non si è anchor fatta resolutione se si ha da attender solo alla ossidione de Milano, over pigliar anche qualche altra impresa.

Poiché non ho altro degno della eccellenza vostra, humilmente Gli baso la mano, recordandoGli che Gli son fidelissimo servo. Di Vinegia,³⁹ alli 6 de ottubrio 1526, della eccellenza vostra fidelissimo servo Giovanni Battista Malatesta. [fol. 206v.]⁴⁰

²⁹ Pécs, H.

³⁰ Habsburg Mária (1505–1558) magyar királyné (1515–1526).

³¹ Szó szerint Bécsújhely (Wiener Neustadt, A), ám Mária Pozsonyba menekülése (BARTA, 1977, 635) után nincs adat bécsújhelyi tartózkodásra. Mivel a két város körülbelül egyforma távolságra esik Bécstől, a hibás helynév nem kezdi ki a beszámoló hitelét.

³² Bécs, A.

³³ Thurzó Elekről lehet szó, aki 1526 szeptemberében Pozsonyban tartózkodik (ERDÉLYI, 2005, 78–82.) a királynő mellett (ERDÉLYI, 2005, 199–200.). II. Lajos kincstartója, tárnokmestere, Mohács idején a királynéval maradt Budán, majd Pozsonyba kísért. Mária védelmezéséért és magyar királyi törekvéseinek támogatásáért I. Ferdinánd előbb országbírónak, később helytartónak nevezte ki. Erről részletesen: ERDÉLYI, 2005, 19–77.

³⁴ Habsburg I. Ferdinánd (1503–1564), osztrák főherceg (1521–1564), cseh és magyar király (1526–1564), német-római császár (1556–1564).

³⁵ Szapolyai János (1487–1540), erdélyi vajda (1510–1526), magyar király (1526–1540).

³⁶ Bár Malatesta küldött urának másolatokat is, szeptember 24-i bécsi levél nincs a jelentései közt. Sanudo október 12-én másolja be Ludovico Morello ilyen keltezésű levelét, de abban Ferdinánd helyzetéről nincsenek információk. Lásd SANUDO, 1895b, col. 60.

³⁷ I. Szulejmán.

³⁸ I. Francesco Maria Della Rovere (1490–1538) urbinói herceg (1521–1538).

³⁹ Velence (Venezia), Velencei Köztársaság (ma: I).

⁴⁰ Fol. 206r. üres.

Allo illustrissimo et eccellentissimo signor et patrone mio osservandissimo, el [sign]or⁴¹ marchese de Mantova, della *Sacra Romana Ecclesia* et della eccellentissima [Repubblica F]ierentina capitano generale

Rövidítések és irodalomjegyzék

ASMn	Archivio di Stato di Mantova (Mantovai Állami Levéltár)
AG	Archivio Gonzaga (A Gonzaga-család levéltára)
Est.	Dipartimento affari esteri (Külgügyi fond)
*	
BARTA	
1977	BARTA Gábor: <i>Konszolidációs kísérlet Magyarországon a mohácsi csatavesztés után (Szapolyai János király kormányzása 1526. november – 1527. augusztus)</i> , In: <i>Századok</i> , 111. (1977) 4. sz. 635–680.
BOTLIK	
2013	BOTLIK Richárd: <i>Statileo János diplomáciai küldetesei János király (1526–1540) uralkodásának idejéből</i> , In: <i>Századok</i> , 147. (2013) 4. sz. 813–854.
BRODARICS	
2012	Stephanus BRODERICUS: <i>Epistulae</i> , szerk. KASZA Péter, Budapest, Argumentum – Magyar Országos Levéltár, 2012.
DA MOSTO	
1937	Andrea DA MOSTO: <i>L'Archivio di Stato di Venezia. Indice generale, storico, descrittivo ed analitico. Archivi dell'amministrazione centrale della Repubblica Veneta e archivi notari-li</i> , Roma, Biblioteca d'Arte, 1937. (Bibliothèque des „Annales Institutorum”, 5.)
ERDÉLYI	
2005	ERDÉLYI Gabriella: <i>I. Ferdinánd és Thurzó Elek levelezése. 1526–1532</i> , Budapest, 2005. (Lymbus kötetek, 1.)

⁴¹ A címzésben jelölt hiátusok a zárópecsét felzetének leszakadt darabján voltak.

- FINLAY
1980
Robert FINLAY: *Politics and History in the Diary of Marino Sanuto*, In: *Renaissance Quarterly*, 33. (1980) 4 sz. 585–598.
- FRAKNÓI
1902
FRAKNÓI Vilmos: *János király és a római Szent-szék. Első közlemény*, In: *Századok*, 36. (1902) 697–715.
- MARZO MAGNO
2021
Alessandro MARZO MAGNO: *La splendida. Venezia 1499–1509*, Roma–Bari, Laterza, 2021.
- NEMES
2017
NEMES Gábor: *Folytonosság vagy újrakezdés? Magyarország és az Apostoli Szentszék kapcsolatainak alakulása Mohács előtt és után*, In: *Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században*, Pécs, 2017. (Seriá Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis, 17.)
- SANUDO
1895a
I Diarii di Marino SANUTO, vol. 42, szerk. Nicolò BAROZZI – Guglielmo BERCHET – Federico STEFANI, Venezia, Visentini, 1895.
- SANUDO
1895b
I Diarii di Marino SANUTO, vol. 43, szerk. Nicolò BAROZZI – Guglielmo BERCHET – Federico STEFANI, Venezia, Visentini, 1895.
- SÖRÖS
1916
SÖRÖS Pongrác: *Statileo János életéhez*, In: *A Pannonhalmi Főapátsági Főiskola évkönyve az 1915–1916-diki tanévre*, Pannonhalma, 1916, 3–56.
- B. SZABÓ–FARKAS
2020
Örök Mohács. Szövegek és értelmezések, szerk. B. SZABÓ János – FARKAS Gábor Farkas, Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.
- TAMALIO
2007
Raffaele TAMALIO: *Malatesta, Giovanni Battista*, In: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma, Treccani, 2007, vol. 68. Online elérés: [https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-battista-malatesta_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-battista-malatesta_(Dizionario-Biografico)) (utolsó letöltés: 2022. szeptember 10.).